

Dokument nr. 10.

(1960—61)

Forsvarets ombudsmannsnemnds innberetning til Stortinget om virksomheten i tiden 1. januar—31. desember 1960.

Register.

	Side
<i>I. Innledning</i>	2
<i>II. Saker som er behandlet</i>	3
Menige mannskaper:	3
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	4
Opptjening, godskriving etc.	5
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	5
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr	6
Forlegningsforhold	6
Kostholdet	7
Tjenesteforhold	7
Permisjoner	8
Velferd	9
Kantiner	9
Disiplinær- og straffesaker	9
Tillitsmannsutvalg	10
Lønn (innkommanderingstillegg)	13
Tillegg	14
Sykesaker	14
Sosiale saker	16
Forsvarets skolevirksomhet og sivilopplæring	16
Saker vedr. befal	17
<i>III. Ombudsmannsnemndas befaringer</i>	18

Innledning.

Ombudsmannsnemnda for Forsvaret har i 1960 bestått av:

Ombudsmann	Arthur Ruud, Oslo, formann.
Sekretær	Rolf Hansen, Oslo.
Lege	Reidar Tveten, Sarpsborg (1/1—30/6).
Journalist	Ketil Jamte Einrem, Hamar (1/7—31/12).
Bonde	Bjarne Lyngstad, Inderøy.
Bonde	Erland Asdahl, Arnes.
Kontorsjef	Cato Kvaal, Ås.
Sekretær	Kåre Hansen, Tromsø.

Nemndas funksjonstid utløp den 30. juni 1960. Ved valg for en ny 4-års periode 1. juli 1960—30. juni 1964 ble samtlige gjenvalgt, bortsett fra lege Reidar Tveten som frasa seg gjenvalg. I hans sted ble journalist Ketil Jamte Einrem valgt.

Beretningen for 1960 er lagt opp stort sett som i tidligere år. De saker som er behandlet fordeler seg som før på en lang rekke forhold, og er i beretningen forsøkt samlet under bestemte hovedavsnitt. Det er ikke i beretningen gått nærmere inn på de mange saker som bare har interesse for den enkelte eller noen få. De spørsmål som er av almen interesse er imidlertid gitt en nærmere omtale.

Når det gjelder Ombudsmannens behandling av befalssaker og Nemndas virksomhet, er arbeidet lagt opp stort sett som tidligere år.

Nemnda har i 1960 holdt følgende møter:

- 20. januar
- 5. februar
- 3. mai
- 17. og 18. august
- 14. desember.

Nemnda har på sine møter drøftet følgende generelle og prinsipielle saker:

Ytringsfriheten.
Sammenhengende tjeneste for HV-personell.
Tuberkulosekontrollen.
Permisjon for ungdomsledere.
Kostgodtgjøring under permisjon.
Tillitsmannsutvalgenes sammensetning og virksomhet.

Tillitsmennenes attestasjon på inntektsbilag vedr. velferdskonto.

Utlevering av permisjonssko.

Fredsregulativet for korporaler og menige.

Innkommanderingstillegget for korporaler og menige.

Hilseplikten.

Den militære kinodrift.

Mannskapenes adgang til å gå sivilt kledd.

Disponering av skyllepenger.

Den obligatoriske sivilopplæring.

Endel av disse saker er gitt en nærmere omtale under de respektive grupper.

Nemnda har i 1960 gjennomført følgende befaringer:

21. januar: Luftforsvarets stasjon i Oslo.

17.—18. mars: Avdelinger i Osloområdet og Fredrikstad.

16.—17. juni: Endel av Hærens avdelinger på Østlandet.

12. juli: Grøtsund fort, Tromsø.

18. august: Luftforsvarets stasjon, Linnerud.

17.—21. oktober: Avdelinger i Nord-Norge.

15. desember: Luftforsvarets stasjoner, Kjeller og Maridalen.

Fortegnelse over de avdelinger som er besøkt og en nærmere omtale av besøkene er gitt i avsnittet Nemndas befaringer.

Under befaringene har Nemnda hatt samtaler med følgende høyere militære sjefers:

Generalmajor Tufte-Johnsen, LKN.

Generalmajor Bull, flykommandør.

Oberst Heimsjø, TLF (Sjef BRIG N).

Oberst Ebbing, Generalintendant.

Oberst Tveten, IVSØ.

Oberst Østby, LFK, Kjeller.

Befaringene er gjennomført som tidligere. Protokollene fra befaringene er sendt Departementet, de respektive overkommandoer, DK-, LK- og SK-sjefer samt vedkommende avdeling.

Protokollene fra Nemndas møter og befaringer følger beretningen som utrykte bilag.

Saker som er behandlet.

Ombudsmannen har i 1960 behandlet 331 nye saker samt 27 saker fra 1959. Av disse sakene er det 47 som ikke er ferdig behandlet ved utgangen av 1960.

Fra 1. juli 1952 er det behandlet i alt:

1. juli 1952—

31. desember 1953 ... 227 saker

1954 321 »

1955 394 »

1956 429 »

1957 383 »

1958 274 »

1959 321 »

1960 331 »

Det viser seg å være en nokså lik fordeling fra år til år på de forskjellige grupper, noe følgende oversikt tydelig viser:

Menige mannskaper.

	1958	1959	1960
Verneplikt, utskrivning, rulleføring	1	0	0
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	22	31	33
Opptjening, godskrivning, tjenestetidens lengde, tjenesteløstelser	11	12	8
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimmittering	30	44	36
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr	9	3	6
Forlegningsforhold	4	4	8
Kosthold	3	5	5
Tjenesteforhold	10	26	23
Permisjoner	17	15	10
Velferd	6	3	7
Kantiner	1	1	1
Disiplinær- og straffesaker	12	19	20
Forholdet mellom befal og menige	7	5	1
Tillitsmannsutvalg	7	15	44
Lønn	7	6	1
Tillegg	11	14	13
Godtgjøringer	11	8	3
Sykesaker, tannpleie, ulykkesstatistikk	11	22	18
Sosiale saker	6	3	2
Forsvarets skolevirksomhet		8	5
Diverse			9

Befal.

Utnevnelse, fast ansettelse, konstitusjon etc.	5	4	4
Engasjement, åremål etc. ...	6	2	7

	1958	1959	1960
Beordring, frabeordring, forflytning, plikttjeneste, avansement, ansiennitet ...	11	12	12
Aldersgrense, avskjed, oppsigelse	7	9	11
Tjenesteforhold	7	8	6
Permisjon, ferie	1	1	0
Sykesaker, legetjeneste	2	3	0
Disiplinær- og straffesaker ...	7	2	4
Underbringelse	2	4	3
Familieboliger	6	6	4
Lønn	18	8	7
Godtgjøringer	15	12	7
Pensjoner			4
Diverse	1	5	9

Det er enkelte avvikelser som trenger nærmere forklaring. Under gruppen Tillitsmannsutvalg er det en ganske stor økning i antall saker. Dette henger sammen med at Ombudsmannen i år i større utstrekning enn tidligere har hatt kontakt med utvalgene, særlig de utvalg som har hatt få møter.

Når det gjelder saker angående lønn og godtgjøringer for befal, viser disse grupper en ganske stor nedgang i forhold til 1958. Dette henger sammen med at Ombudsmannen gjennom flere år overensstemmende med Militærkomitéens syn, har avvist behandling av et stort antall slike saker.

Bortsett fra disse unntak viser tallene stor overensstemmelse.

Ser man på de store gruppene er det relativt enkelt å finne forklaringen på hvorfor det er tatt opp så mange saker innenfor disse grupper.

I gruppen Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse er det behandlet henholdsvis 22 — 31 — 33 saker. Det alt vesentlige antall her skyldes saker vedrørende utsettelse med repetisjonsøvelser.

I gruppen Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimmittering er det behandlet 30 — 44 — 36 saker hvor det overveiende antall er saker om overføring til annen avdeling, fortrinnsvis fra BRIG N til avdelinger i Sør-Norge.

I gruppen Permisjoner er antall saker gått ned. Dette kan henge sammen med de nye permisjonsbestemmelsene for Hæren som gir en utvidet adgang til velferdspermisjoner og som forøvrig gir klare anvisninger på de forskjellige former for permisjoner, og betingelsene for å få permisjonssøknader innvilget.

Gruppen Tillegg er en relativt stor gruppe. Årsaken er familietillegget først og fremst.

Det synes å herske en viss uklarhet, og praksis i de forskjellige instanser synes ikke å være ensartet.

Sykesaker er en annen stor gruppe. Årsaken til det er de mange saker i forbindelse med uføretrygd for militærpersoner. For Ombudsmannen ser det ut som om det mangler informasjonen på dette felt.

Det faktum at det er enkelte store saksgrupper som går igjen fra år til år, tyder på at disse grupper burde være gjenstand for en nærmere granskning og vurdering med sikte på å komme frem til klare og enstydige bestemmelser, som kanskje i høyere grad enn i dag løser de vanskeligheter mannskapene her står overfor.

De 331 nye sakene som er behandlet i 1960 er tatt opp av:

Enkelte soldater	153
Grupper av soldater, tillitsmenn eller velferdsoffiser på vegne av mannskapene	23
Befal	78
Ombudsmannen	61
Staber, militære avdelinger eller andre institusjoner	16

Fordelingen på forsvarsgrenene er følgende:

Hæren med Heimevernet	184
Sjøforsvaret med Kystartilleriet	47
Luftforsvaret med Luftvernartilleriet ..	51
Fellesinstitusjoner eller saker som gjelder alle forsvarsgrenene	49

Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse.

Det er i denne gruppe i alt behandlet 33 saker hvorav 2 ikke er ferdigbehandlet i 1960.

10 av sakene gjaldt utsettelse med hele førstegangstjenesten, 4 søknader ble innvilget mens 3 ble avslått. I de 3 øvrige saker var det tale om å sette vedkommende i forbindelse med den myndighet som skulle avgjøre saken. Dette ble ordnet. I 4 av sakene gjaldt det utsettelse med førstegangstjenesten for å gjøre seg ferdig med påbegynt utdanning, mens begrunnelsen i de øvrige saker var vanskelige økonomiske forhold.

8 saker gjaldt utsettelse med den siste del av førstegangstjenesten. Av disse ble 2 søknader innvilget, 3 ble avslått. De øvrige 3 gjaldt forespørsel om fremgangsmåten ved søknad om utsettelse, og mulighetene for å få en slik søknad innvilget. Samtlige saker gjaldt utsettelse på grunn av utdanning. Flere av søkerne var tatt opp ved en skole, universitet eller annen høyere læreanstalt hvor opptaket gjaldt dette spesielle skole-

året. Det kunne ikke gis noe løfte om opptak neste skoleår. For enkelte kunne det hende at de ikke rakk opp i konkurransen neste skoleår, og dermed ville de kanskje bli avskåret fra å skaffe seg en utdanning de kunne ha fått om de var blitt innvilget utsettelse med den resterende militærtjenesten. Nemnda er klar over at et avbrudd i tjenesten skaper vanskeligheter for Forsvaret. Det er imidlertid et fåtall mannskaper det her dreier seg om, og vanskelighetene for dem er betydelige. Det er derfor Nemndas oppfatning at Forsvaret her bør strekke seg så langt som mulig. I de tilfelle hvor det ikke er mulig å gi utsettelse, bør Forsvaret i samarbeid med de høyere skolemyndigheter forsøke å komme frem til en ordning som gjør det mulig for mannskaper som blir tatt opp ved en skole mens de er i militærtjeneste, å bli tatt opp året etter selv om de ikke da når frem i konkurransen med de øvrige søkere. Dette er et spørsmål som det etter Ombudsmannens erfaring, er nytteløst å ta opp med den enkelte skole.

Også for de som når som helst kan konkurrere med andre søkere, eller som skal inn på en skole hvor konkurransen ikke er så stor, kan en kortvarig rest av militærtjenesten føre til ett års utsettelse med utdannelsen, med de vanskeligheter, bl. a. økonomiske, dette fører til for den enkelte. For Hærens vedkommende vil det personell som kalles inn i juli ha 2—3 måneders tjeneste igjen ved skoleårets begynnelse. Det vil bety meget for dette personell om de kunne få utsettelse med denne rest, slik at de kunne slippe å vente til neste skoleår.

Av de 12 saker som gjaldt utsettelse med, eller fritaking for repetisjonsøvelser, ble 5 søknader innvilget. I de fleste av disse 12 saker var det vanskeligheter i arbeidet som var begrunnelsen for søknaden. Repetisjonsøvelsene skaper vanskeligheter for de aller fleste innkalte, og det er selvsagt bare de med de mest tungtveiende velferdsgrunner som kan få utsettelse. Avgjørelsen av de fleste søknadene om utsettelse kan av forskjellige grunner vanskelig treffes før mannskapene har møtt frem. Dette fører også til vanskeligheter for de innkalte. Det er imidlertid ikke lett å anvisne noen annen og bedre måte å behandle søknadene på.

Et annet forhold i forbindelse med repetisjonsøvelsene som det er grunn til å vie oppmerksomhet, er opplysnings- og informasjonstjenesten før øvelsene.

Det er en utbredt oppfatning blant mannskapene i dag at repetisjonsøvelsene blir ulikt fordelt. Enkelte kan ha vært inne til tjeneste 3—4 ganger etter endt førstegangstjeneste,

mens andre kan ha sloppet med 1 eller 2 innkallinger. Enkelte kan få repetisjonsøvelser tett på hverandre eller like etter førstegangstjenesten, mens andre blir innkalt med langt større mellomrom. Dette skaper lett en følelse av urettferdig behandling, og det kan være en medvirkende årsak til det store antall søknader om utsettelse eller fritakelse for repetisjonsøvelser. Når så de fleste får avslag på sin søknad i form av et kort stensilert skriv praktisk talt uten motivering eller forklaring, vokser følelsen av å være urimelig behandlet og mannskapene får lett en negativ innstilling til hele tjenesten.

De færreste har kjennskap til hvor mange repetisjonsøvelser de kan kalles inn til. Ingen har kjennskap til alle de omstendigheter som kan føre til at fordelingen av repetisjonsøvelser sett over et kortere tidsrom, kan synes urettferdig fordelt. Ingen er klar over at dette vil jevne seg ut om man ser på hele den perioden mannskapene står i linjen.

Dette er forholdet det etter Ombudsmannens oppfatning burde gis en bred orientering om, f.eks. gjennom dagspresen i forbindelse med de større repetisjonsøvelsene, og i et bedre motivert svar på de søknader som blir innsendt.

De mannskaper som allerede på sesjon får kjennelsen arbeidsdyktig, synes i dag å ha visse problemer med å få avtjent sin verneplikt. Behovet for arbeidsdyktige blir stort sett dekket med det personell som blir kjent arbeidsdyktige ved fremmøte til førstegangstjenesten. 16—18 måneders militærtjeneste er en stor belastning for ungdommen. Enda verre blir det for de som blir gående uten å få påbegynt sin militærtjeneste og uten å vite når de kan få gjort seg ferdig. Den mannlige ungdom har plikt til å gjøre militærtjeneste, men den må også ha rett til å bli ferdig med sin tjeneste. Etter det som er opplyst til Ombudsmannen arbeides det med dette spørsmål, og det må etter Nemndas oppfatning snart finnes en løsning på de arbeidsdyktiges vanskeligheter med å få avtjent sin førstegangstjeneste.

Opptjening, godskriving etc.

Det er i 1960 behandlet 8 saker hvorav en ennå ikke er avgjort. 4 saker gjaldt tjenestetidens lengde, 1 sak gjaldt opptjening av forsømt tjeneste, 1 sak gjaldt godskriving av tjeneste og 1 sak gjaldt tjenestelettelse. I tre av sakene ble den tidligere trufne avgjørelse endret.

Ingen av sakene er av en slik art at det er grunn til å omtale dem i beretningen.

Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering.

Det er i denne gruppe behandlet 36 saker hvorav 4 saker ikke er avgjort.

28 saker gjaldt overføring til tjeneste ved annen avdeling, for de aller flestes vedkommende under førstegangstjenesten. 12 saker ble tilfredsstillende løst, idet søknadene om overføring ble innvilget.

11 og de 28 sakene gjaldt overføring fra Brigaden i Nord-Norge til avdeling i Syd-Norge, mens de øvrige 17 var fordelt på andre forsvarsgrener og våpen.

I 8 saker var begrunnelsen for søknaden at soldaten var gift, at kona ventet barn og at boligforholdene var vanskelige. De fleste av disse søknadene ble innvilget. I 5 saker var det nødvendig for vedkommende soldat å hjelpe til med arbeidet i hjemmet, mens det i 4 saker var nødvendig med hjelp i bedrift eller forretning som familien drev. I 5 saker var det utdanning i fritiden som var anført som grunn, mens det i de resterende saker var gitt forskjellige begrunnelser.

Ombudsmannen har behandlet noen færre saker i år enn i fjor på dette område, men det er Ombudsmannens oppfatning at tjenestestedet fortsatt skaper store vanskeligheter for mange, særlig gjelder dette som det fremgår av opplysningene foran, tjenesten i Nord-Norge. De mange søknader fra personell i Brigaden i Nord-Norge skyldes, såvidt Ombudsmannen kan se, ikke først og fremst motvilje mot å tjenestegjøre i Nord-Norge. Alle de som har søkt om Ombudsmannens bistand synes iallfall å ha hatt tungtveiende velferdsgrunner for sin søknad.

Ombudsmannen er klar over at det både for Brigaden i Nord-Norge og for andre avdelinger er ytterst vanskelig å etterkomme alle søknadene, det er både beredskapsmessige, utdanningsmessige og administrative grunner til hinder for det. Ombudsmannen er klar over at det allerede på sesjon og den etterfølgende fordeling gjøres mye for å få mannskapene fordelt til tjenestesteder hvor det er hensiktsmessig for dem å gjøre sin tjeneste. Skal man ha noe håp om å løse disse problemer, må det være på dette tidlige stadium og senest i rekruttskolen det må gjøres mer for å etterkomme den enkeltes ønske. Har mannskapene først påbegynt sin tjeneste og er fordelt til en bestemt avdeling, har avdelingen som regel ikke mulighet for å hjelpe andre enn de som på grunn av dødsfall, alvorlig sykdom eller andre meget tungtveiende velferdsgrunner, plutselig er kommet i en vanskelig situasjon.

I beretningen for 1959 pekte Ombudsmannen på at det nye utskrivningsreglementet som

trådte i kraft 15. april 1959, ga større muligheter for overføring for så vidt som det i de tilfeller hvor det var nødvendig å skaffe erstatning for den overførte, var lempet på bestemmelsene om at erstatningsmannen måtte være villig. Det synes å herske noen tvil om denne bestemmelse, idet det av en distriktskommando er gitt uttrykk for at disse bestemmelser ikke kommer til anvendelse på mannskaper som er i tjeneste. Forsvarsdepartementet har imidlertid uttalt at denne forståelse ikke er helt korrekt, og har videre pekt på den generelle beordringsmyndighet overfor vernepliktige mannskaper forsvarsgrenene har som gjør det mulig å beordre en uvillig erstatningsmann. Departementet har imidlertid også uttalt at det bør vises forsiktighet med beordring av en uvillig erstatningsmann, og at man her må ta hensyn til den enkelte vernepliktige.

De øvrige saker innen denne gruppe, hvorav de fleste gjaldt fastsettelse av dimitteringsdato, er ikke av en slik art at det er grunn til å omtale dem i beretningen.

Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr.

Det er i denne gruppe behandlet 6 saker. 2 av disse gjaldt krav om erstatning for tapte effekter. I begge sakene var det gjort erstatningskrav gjeldende. Kravene ble i begge tilfeller frafalt.

1 sak gjaldt kollektivt erstatningsansvar for bortkomne spisebestikk. Det var kommet bort spisebestikk for kr. 325 som ble utlignet med kr. 0,75 pr. mann. Nærmere undersøkelse viste at dette var en frivillig ordning etter avtale truffet i tillitsmannsutvalget.

1 sak gjaldt klage fra Marinens mannskaper over at de ikke fikk utdelt håndbok for menige mannskaper. Ombudsmannen tok saken opp med Marinens overkommando som redegjorde for enkelte vanskeligheter i forbindelse med utgivelse av en ny utgave. Et nytt opplag vil imidlertid være klar til fordeling våren 1961.

1 sak gjaldt forståelse av uniformsreglementet for menige mannskaper.

1 sak gjaldt manskapenes permisjonssko. Da denne saken har almen interesse, finner Ombudsmannen grunn til å omtale den nærmere. Under Ombudsmannsnemndas befaringer, i referater fra tillitsmannsmøter, under tillitsmannskonferanser og ved samtaler med manskapene er det i den senere tid klaget på permisjonsskoene og de bestemmelser som gjelder for utlevering og reparasjon av disse. Av klagene fremgår det at kvaliteten er dårlig, slik at det blir dyrt å reparere skoene.

Omkostningene med å holde skoene vedlike overstiger den verdi skoene har etter 16—18 måneders bruk. Det tar ofte lang tid med reparasjoner, og i den tiden skoene er til reparasjon er manskapene uten permisjonssko.

Ordningen i dag er den at manskapene ved innrykk for utlevert et par permisjonssko som de får beholde etter dimisjon, mot at manskapene selv bekoster reparasjoner under tjenestetiden.

På bakgrunn av de klager Ombudsmannen etter hvert ble kjent med, tok Ombudsmannen opp med Departementet spørsmålet om det ikke var grunn til å vurdere ordningen med at manskapene selv skulle betale nødvendige skoreparasjoner.

Departementet tok saken opp med bl. a. Forsvarets Intendanturnemnd som behandlet spørsmålet på flere møter.

Intendanturnemnda foreslo inntil videre å opprettholde den nåværende ordning under forutsetning av at det innenfor rammen av det økonomisk forsvarlige, kunne produseres en permisjonssko av tilfredsstillende kvalitet. Det var videre forutsetningen at det skulle produseres en permisjonssko med gummisåle. Da det imidlertid i visse tilfeller var behov for permisjonssko med lærsåle skulle også slike produseres, slik at det ble en viss valgmulighet.

Forsvarsdepartementet erklærte seg enig med Intendanturnemnda i at det inntil videre ikke var grunn til å endre den praksis som nå ble fulgt, idet de vesentligste ulemper ved ordningen ville være ryddet av veien ved innføring av en bedre skotype. Det er intet uttalt om når de nye skoene skal settes i produksjon, men det er opplyst at visse undersøkelser og beregninger først må foretas.

Forlegningsforhold.

Det er i 1960 behandlet 8 saker i denne gruppe. De fleste gjelder utstyr til gamle forlegninger og enkelte av de spørsmål som er tatt opp er løst tilfredsstillende. Ombudsmannen finner ingen grunn til å gå nærmere inn på den enkelte sak.

En Stortingsrepresentant har, på bakgrunn av en henvendelse han har fått, tatt opp med Ombudsmannen spørsmålet om manskapenes senger med spiralbunn er helsemessig tilfredsstillende. Ombudsmannen har tatt saken opp med Forsvarets sanitet som sammen med Generalintendanten skal se nærmere på dette spørsmål.

Forlegningsforholdene for manskapene i de mange nye etablissementer Forsvaret nå disponerer er utmerkede. Det er pene og hensiktsmessige manskapsrom, velutstyrte kjøk-

kenere og spisesaler, hyggelige oppholdsrom, kantiner etc.

I mange av de gamle etableringer, delvis bygget av tyskerne, er imidlertid forholdene fortsatt dårlige. Nemnda ga uttrykk for dette i beretningen for 1959, og nevnte endel av de dårligste Nemnda i det året hadde besøkt. Også i 1960 har Nemnda besøkt gamle forlegninger hvor det er nødvendig at det blir utført ganske omfattende reparasjonsarbeider for at forholdene skal bli tilfredsstillende.

Saneringsfondets midler brukes nå til utbedring av de eldre etableringer. I tillegg til de midler som er kommet inn ved salg av kondemnerte bygninger er det over budsjettet bevilget kr. 100 000 i 2. halvår 1960, og det samme beløp for 1961 til fondet. Sammen med de ordinære bevilgninger til dette formål er det ganske store beløp som brukes til å bedre standarden i gamle forlegninger. Likevel synes ikke dette arbeid å gå så fort som det kunne være ønskelig. Det er ennå alt for mange av de gamle etableringer hvor de hus som er i bruk er for dårlige og hvor mangelen på bygninger til spesielle formål, undervisningsrom, gymnastikksal etc., gjør at tjenesteforholdene ikke er tilfredsstillende. Etter hvert vil det i en viss utstrekning også bli nødvendig å anvende midler til vedlikehold av de relativt nye etableringer, og dermed vil det bli mindre midler til de gamle. Det er derfor Nemndas oppfatning at man i den nærmeste fremtid, før vedlikeholdsarbeidene i de nye forlegninger blir for omfattende, burde satse enda mer på å bedre standarden i de gamle etableringer som man fortsatt kommer til å bruke.

Kostholdet.

Det er behandlet 5 saker om kostholdet som Ombudsmannen ikke finner grunn til å referere.

Etter initiativ fra Forsvarets sanitets sjefshygieniker er spørsmålet om å få gjennomført systematisk kostholdsundersøkelse i Forsvaret reist. Årsaken til dette var at det fra avdelinger i Nord-Norge var kommet klager over at kostholdet var mangelfullt.

Det er foreløpig gjennomført en slik undersøkelse ved en av Hærens avdelinger på Østlandet. Undersøkelsene er foretatt av Landsforeningen for kosthold og helse. Det var husestallærerinner som sto for undersøkelsene. Foruten å undersøke maten som ble servert, har undersøkelseskommissjonen også vurdert forholdene på kjøkkenet, i spisesal, arbeidsordningen på kjøkkenet og serveringen, og er kommet med konkrete forslag til forandringer på disse områder. Maten som ble servert de

tre dagene undersøkelsene pågikk, synes å være underkastet en grundig analyse. Det er i rapporten gitt en ganske omfattende redegjørelse for denne analyse, samtidig med at det er gitt mange praktiske råd og vink når det gjelder tilberedning og fordeling av maten. Det er blant annet pekt på at påleggsmengden varierte meget fra måltid til måltid og at man burde tilstrebe en jevnere fordeling, at melken blir ulikt fordelt blant mannskapene, at man burde bruke syltetøy med mindre sukkerinnhold og mer vitamin C etc. Kommisjonens konklusjon var at maten stort sett var vel tillaget og pent servert, at det hersket god orden i spisesal og kjøkken, at kosten hadde et tilfredsstillende innhold av de fleste næringsstoffer, men ga vesentlig mindre vitamin C og D enn ønskelig etter Statens Ernæringsråds normer.

Liknende kostholdsundersøkelse er holdt på KNM «Harald Hårfagre» og det er planlagt flere i Hæren.

Det er Nemndas oppfatning at dette er et meget nyttig tiltak som burde gjennomføres ved langt flere avdelinger enn det som foreløpig er planlagt. Det er mulig at en tre dagers undersøkelse er for kort tid til at det kan trekkes bestemte konklusjoner, en 7 dagers undersøkelse ville formentlig gi grunnlag for sikrere uttalelse.

Så omfattende som disse undersøkelser er lagt opp, vil de kunne løse mange av de oppgaver Nemnda hadde tiltenkt de reisende team av spesialister innen Forsvaret som Nemnda foreslo i beretningen for 1958.

Det er forøvrig Ombudsmannens oppfatning at det i forbindelse med klager over kostholdet eller kjøkkenforholdene, i større utstrekning enn tidligere, blir sendt ut spesialister som på stedet undersøker forholdene og gir råd og veiledning om hvordan denne del av tjenesten bør legges opp.

Tjenesteforhold.

Det er behandlet 23 saker. Innenfor denne gruppen dreier det seg om spørsmål av vidt forskjellig art. 3 saker gjelder vaktordning, 5 saker gjelder arbeidstider, 3 saker angår kjøkkentjeneste, 2 saker gjelder henvendelse fra vervet personell som er i tvil om hva slags arbeid de kan settes til i henhold til vervingskontrakten, 2 saker gjelder de arbeidsdyktiges arbeidsforhold, mens de øvrige gjelder helt spesielle spørsmål innen denne gruppe.

Tillitsmennene for de to geværkompanier på Trandum som opprinnelige var tatt ut til tjeneste i FN-styrkene har, i forbindelse med vedtaket om at det nå skal brukes vervet personell til FN-styrkene, henvendt seg til

Ombudsmannen. Det hersker stor skuffelse blant mannskapene over at de nå sannsynligvis ikke får slik tjeneste, og de synes det var urettferdig når de først var plukket ut til denne tjeneste. Ombudsmannen gjorde det klart for mannskapenes tillitsmenn at de ikke hadde noe krav på å få denne tjenesten, selv om de på forhånd var øremerket for den, og at det fra Ombudsmannens side intet kunne gjøres med saken. Et annet spørsmål som reiser seg i denne forbindelse er hva det skal gjøres med dette personell når det ikke blir aktuelt med tjeneste i FN-styrkene. Mannskapene er opptatt av om de fortsatt skal tjenestegjøre i infanteribataljon/BRIG S, eller om de skal fordeles til andre avdelinger, eventuelt BRIG N. Dette spørsmål har imidlertid bataljonssjefen tatt opp med de militære myndigheter.

I beretningen for 1959 ga Nemnda en bred orientering om de gjeldende bestemmelser om ytringsfriheten og Nemndas syn på bestemmelsene. Saken var på det daværende tidspunkt tatt opp med Departementet uten at det forelå noen avgjørelse. Departementet har senere uttalt at de spørsmål som er berørt i de retningslinjer som ble gitt i 1945, i dag står i en annen stilling. Årsaken til dette er bl.a. gjennomføringen av tillitsmannsordningen og opprettelsen av Ombudsmannsnemnda. Departementet har derfor funnet det påkrevet å gi nye retningslinjer.

Det heter bl. a. i de nye retningslinjer at gjennomføringen av tillitsmanns- og ombudsmannsordningen har ført til en ny ordning av behandlingsmåten av en rekke klagesaker og det er fastslått at Forsvarets personell har adgang til å ta saker opp direkte med Ombudsmannen.

Når det gjelder klager som sendes tjenestevei er det uttalt at klager over avgjørelse om tjenesteforhold, truffet av et underordnet organ, kan kreves tatt opp til overprøving av høyere instans dersom spesielle bestemmelser ikke er til hinder for det. Klagen skal fremføres i en behersket form og bør normalt være skriftlig.

Når det gjelder møter som arrangeres av mannskapene skal møtene være godkjent av avdelingens sjef på forhånd. Sjefen eller den han utpeker har rett til å være tilstede.

Om offentlig diskusjon er det uttalt at de vernepliktige i tjenestetiden har samme adgang til offentlig å diskutere militære faglige spørsmål som borgerne forøvrig, forutsatt at de dermed ikke røper forhold som det etter gjeldende bestemmelser er av betydning for forsvaret å holde hemmelig.

De nye retningslinjer er etter Nemndas oppfatning tilfredsstillende.

Av de 23 saker som er behandlet innenfor denne gruppe har 9 fått en tilfredsstillende løsning. I 8 saker var det bare en forespørsel til Ombudsmannen, mens det i 6 saker ikke er gjort noen endring i den avgjørelse som først er truffet.

Permisjoner.

Det er behandlet 10 saker hvorav de fleste gjelder forespørsler i forbindelse med gjeldende permisjonsbestemmelser. Det er imidlertid 2 saker Ombudsmannen finner grunn til å omtale nærmere.

Spørsmålet om velferdspermisjon for tillitsmenn i ungdomsorganisasjonene er av Statens Ungdomsråd tatt opp med Forsvarets velferdstjeneste som igjen har tatt saken opp med Forsvarsgrenene. Hæren har i sine nye permisjonsbestemmelser omtalt i Nemndas beretning for 1959, allerede åpnet adgangen til å gi permisjon for tillitsmenn i visse tilfeller. Det er i bestemmelsene uttalt at velferdspermisjon kan gis til deltakelse i konferanser og møter. Marinen og Luftforsvaret har uttalt at de bestemmelser som er gitt av Hæren synes å dekke ungdomsorganisasjonenes behov, og at de bør legges til grunn ved utarbeidelsen av nærmere retningslinjer for slike permisjoner.

Spørsmålet om utvidet adgang til å gå sivilt kledd under permisjon har ved flere anledninger under Nemndas befaringer og tillitsmannskonferanser vært tatt opp til diskusjon. Det er et utbredt ønske blant mannskapene at denne adgang utvides. Ordningen med å gå sivilt kledd under permisjon av en bestemt varighet ble gjennomført ved Forsvarsdepartementets bestemmelser av 2. februar 1953. Ved permisjon av lengre varighet enn 2 døgn kunne sivile klær nyttes på permisjonsstedet. Kunne reiser fra og til tjenestestedet skulle imidlertid uniform benyttes. Ved særskilte anledninger kunne det gis adgang til sivilt antrekk også ved kortere permisjon. Ved bestemmelser av 4. desember 1957 ble adgangen utvidet til å gjelde permisjon over 24 timers varighet, og gjelder således nå for lang weekend permisjon. Det er imidlertid fortsatt forutsetningen at inn- og utpassering skal skje i uniform. Dette betyr at bare mannskaper som enten kan reise hjem eller til slektninger eller venner hvor de kan ha sivile klær hengende, kan nyttiggjøre seg ordningen. Den alt vesentlige del av mannskapene har ikke slike muligheter, og får dermed heller ikke anledning til å nyte godt av denne ordning. I de gjeldende bestemmelser heter det også at hvis permisjonsstedet ligger på eller i umiddelbar nærhet av garnisonsstedet, kan adgang til å gå sivilt kledd innskrenkes eller oppheves.

Praksis i dag synes å være at det ikke gis tillatelse til å gå sivilt kledd på garnisonsstedet selv om dette er hjemstedet.

Skal adgangen til å gå sivilt kledd utvides, reiser det er rekke problemer. Dersom mannskapene skal ha sivile klær i forlegningen, vil det bli vanskelig med oppbevaring av klærne. At avdelingen ved en slik ordning vil få ansvaret for oppbevaringen, vil også skape visse problemer. Inn- og utpassering i sivile klær vil vanskeliggjøre kontrollen. Opphold på garnisonsstedet i sivile klær vil vanskeliggjøre kontrollen med nytelse av alkohol, permisjon utover permisjonstiden, tjuvpermisjon etc. Alt i alt vil en slik utvidelse av adgangen til å gå sivilt kledd reise så mange problemer at Nemnda har vært i tvil om det vil være riktig å foreslå noen utvidelse. Nemnda vil imidlertid fortsatt ha saken under observasjon.

Velferd.

Det er behandlet 7 saker. De fleste er forespørslar om forskjellige forhold vedrørende velferdstjenesten, og ingen er av en slik art at det er grunn til å omtale dem i beretningen.

Under de distriktsvise tillitsmannskonferanser som er holdt i år og som vil bli nærmere omtalt under avsnittet Tillitsmannsutvalg, har velferdsarbeidet vært gjenstand for ganske livlig diskusjon. En rekke forskjellige forhold som er diskutert har kun lokal interesse, men et par spørsmål kan det være grunn til å redegjøre nærmere for.

I reglene om tildeling og bruk av velferdsmidler er det bestemt at ved inntekter av onnearbeid, salg av skyller etc., inntekt av kinodrift, arrangementer og andre selververvede inntekter, skal inntektsbilagene attesteres av tillitsmannsutvalget. Det ble fra tillitsmennenes side pekt på at disse attestasjoner ikke hadde noen verdi, idet tillitsmennene bare i de færreste tilfeller hadde noen mulighet for å kontrollere de bilag som skulle attesteres. Det ble ikke fra noe hold antydning om uregelmessigheter, men tillitsmennene følte en viss utrygghet og uvilje mot å attestere på noe de ikke kunne innestå for riktigheten av. Ombudsmannen har i første omgang tatt dette spørsmål opp med Forsvarets velferdstjeneste.

Det ble også under en tillitsmannskonferanse reist spørsmål fra en velferdsoffiser om ikke tillitsmannsutvalgenes sammensetning burde bli bredere, bl. a. ved representanter fra befal og andre personellgrupper for å få et større forum hvor velferdsarbeidet og fritidsbeskjeftigelse kunne drøftes og tilrettelegges.

Etter Ombudsmannens oppfatning er det ikke på dette grunnlag behov for å utvide tillitsmannsutvalgene. For å dekke det nevnte behov kunne det f.eks. kvartalsvis i tillitsmannsutvalgets regi, sammenkalles til et større møte hvor alle grupper personell var representert.

Kantiner.

Det er behandlet en sak om åpningstider. Denne sak gir ikke grunn til nærmere omtale i beretningen.

Disiplinær- og straffesaker.

Det er behandlet 20 saker. For de aller flestes vedkommende dreier det seg, som i tidligere år, om forespørsel til Ombudsmannen fra refsede mannskaper om refselsesakene er riktig behandlet. Ombudsmannen har foretatt de nødvendige undersøkelser. De fleste sakene er så spesielle at det ikke er grunn til å omtale dem i beretningen, men enkelte spørsmål er av en slik art at det kan være grunn til å omtale dem.

Ombudsmannen får av og til henvendelser fra refsede mannskaper hvor det synes å fremgå at vaktarrest eller permisjonsnektelse fullbyrdes i jule- eller påskehelg eller i forbindelse med andre høytider hvor det er vanlig å la en stor del av mannskapene få permisjon. Det kan i enkelte tilfeller se ut som om dette gjøres med vilje. Om vedkommende refsede ellers ville ha fått permisjon, blir fullbyrdelsen en adskillig tyngre belastning enn vanlig. Generaladvokaten har i forbindelse med sin medvirken i kontrollen med utøvelsen av disiplinærmyndigheten uttalt at han prinsipielt er imot at refselse som vaktarrest, husarrest, nektelse av permisjon eller landlov fullbyrdes i julehelgen. I et hvert fall bør ikke fullbyrdelsen føre til at refsede må bli tilbake i leiren, mens det ellers var meningen han skulle ha vært permitert til heimstedet. Ombudsmannen deler helt ut denne oppfatning.

Spørsmålet om bøtenes størrelse ble bragt frem av en avdelingssjef som hadde fått antegnelse fra Krigsadvokaten om at bøter på 15 og 20 kr. ikke hadde noen effekt i våre dager. Avdelingssjefen var ikke enig i denne oppfatning. Han mente at en bot på kr. 20, som for en soldat betyr 5 dagslønninger, var en vel så streng straff som de bøter sivile ble ilagt for f.eks. overtredelse av løsgjengerloven. Det var etter avdelingssjefens oppfatning ikke riktig uten videre å legge kroneverdien i dag til grunn, idet mannskapenes dagpenger ikke var forhøyet siden 1954. Avdelingssjefen fant også støtte for sin oppfatning

i det faktum at maksimumbeløpet for ilegelse av bøter ikke var endret.

Dette og enkelte andre spørsmål Ombudsmannen har hatt til behandling kunne det være grunn til å drøfte i det disiplinærutvalg som ble nedsatt i 1957, og hvor Ombudsmannen er representert. Arbeidet i dette utvalg har imidlertid gått langsomt. Det ville være ønskelig om dette utvalg, av hensyn til de problemer det har til behandling, kunne påskynde sitt arbeid.

Tillitsmannsutvalg.

Som nevnt i beretningen for 1959 er det gitt bestemmelser om avholdelse av distriktsvise tillitsmannskonferanser på DK-, LK- og SK-planer. I bestemmelsene er det også trukket opp nærmere retningslinjer for programmet for slike konferanser, og det er forutsetningen at det skal gis orienteringer om velferds- og undervisningsarbeidet, kantinevirksomheten, feltpresttjenesten, tillitsmanns- og ombudsmannsordningen og andre forhold som måtte være av felles interesse. Det er videre forutsetningen at det etter orienteringene om de enkelte emner skulle være anledning til diskusjon. Deltakerne i konferansen er sjefen og to tillitsmenn fra hver avdeling innen vedkommende kommando. Dessuten kan det innkalles til konferansene sivilt og militært personell som det vil være av betydning for konferansen å ha til stede.

Det er i 1960 gjennomført slike konferanser ved alle DK-, LK- og SK-er bortsett fra Sjøforsvarskommando Østlandet, Sjøforsvarskommando Trøndelag og Distriktskommando Trøndelag.

Programmet har vært lagt opp stort sett som nevnt i bestemmelsene. Orientering om idrettstjenesten er imidlertid en post som er kommet i tillegg ved de fleste konferanser. I tillegg til de nevnte orienteringer med etterfølgende diskusjon, er tillitsmenn og sjefer gitt anledning til å anmelde saker av almen interesse til behandling.

Følgende saker er behandlet:

- Idrettspermisjoner.
- Permisjonsantrekk.
- Permisjonstransporter.
- Billettpriser på jernbanen for permittenter.
- 45 timers uke for vernepliktige mannskaper.
- Uniformer og personlig utrustning.
- Økning av kostøren for stasjoner og avdelinger med døgndrift.
- Vask av spisebestikk.
- Filmleie.
- Tildeling og disponering av velferdsmidler.
- Tillitsmannsutvalgenes sammensetning

Vervede mannskapers plass i tillitsmannsutvalgene.

Orientering i forbindelse med Forsvarets reglementer.

Stipendiereiser for vernepliktige til andre naboland.

Fredsregulativet for menige mannskaper.

Kost- og nattillegg for vernepliktige mannskaper under befalte reiser enkeltvis.

Lettere adgang til utsettelse med resttjeneste for mannskaper som er tatt opp ved lukkede studier eller andre læreanstalter hvor det er vanskelig å komme inn.

Den sosiale stønad.

Kantineprisene.

Overføring til annet tjenestested under førstegangstjenesten,

samt en rekke spørsmål av mer lokal karakter.

Alle disse spørsmål er diskutert og enkelte av dem er blitt tatt opp med høyere militære myndigheter.

Ved enkelte avdelinger har det vært arrangert omvisning i forbindelse med konferansene.

Det har deltatt ca. 300 tillitsmenn og avdelingssjefer i disse distriktskonferansene, dessuten befal fra vedkommende kommando og representanter for sentrale sivile og militære myndigheter. Ombudsmannen har vært representert på samtlige konferanser, og har gitt orientering om tillitsmanns- og ombudsmannsordningen.

De fleste konferanser har vært avviklet på 1 dag, men endel har gått over 2 dager. Ved en-dags konferanser blir programmet noe anstrengt og det blir ofte for liten tid til meningsutveksling. Ved to-dagers konferanser får man dessuten anledning til uformelt, men verdifullt samvær om kvelden.

Rapport er avgitt for alle konferansene til de deltakende avdelinger, til vedkommende overkommando og til Ombudsmannen. I disse rapporter har endel kommandoer gitt uttrykk for sitt syn på nytten og verdien av slike konferanser, og en skal i det følgende referere enkelte synspunkter det er gitt uttrykk for:

«En mener på grunnlag av den ene avholdte konferanse å kunne fastslå at slike konferanser dekker et reelt behov, såvel for avdelings/stasjonssjefer som for tillitsmenn. De orienteringer og foredrag som ble gitt bidro sterkt til å avklare en rekke spørsmål og til å henlede oppmerksomheten på andre.»

«En er i tvil om berettigelsen av konferanser av denne art som legger beslag på et så stort antall nøkkelpersonell, men vil på det nåværende tidpunkt ikke berøre dette nærmere.»

«Møtelederen syntes konferansen hadde vært svært lærerik og ba tillitsmennene stimulere sine kamerater slik at tillitsmannsordningen kunne virke best mulig.»

«Kommandoen har inntrykk av at konferansen har vært verdifull.»

«Som leder for konferansen er det mitt syn at man neppe oppnådde et så stort utbytte som man kanskje hadde ventet. Dette skyltes i første rekke at tillitsmennene var helt passive under de forskjellige diskusjoner som fremkom etter orienteringene, mens man anser det som meget viktig å få tillitsmennene aktivt med i diskusjonene.»

Under konferansene ble avdelingssjefer og tillitsmenn anmodet om i sine respektive tillitsmannsutvalg å diskutere sine erfaringer fra konferansen. Dette er gjort i svært mange tilfeller, og de aller fleste både av tillitsmenn og sjefer er meget godt fornøyd med konferansene som de mener er et verdifullt ledd i arbeidet med å stimulere tillitsmannsvirksomheten.

På bakgrunn av de erfaringer som er gjort under de konferanser som er avholdt, er det en rekke forhold det kan være grunn til å drøfte med sikte på å få et enda større utbytte av konferansene.

Endel kommandoer har svært få avdelinger og det burde åpnes adgang for f. eks. en DK å slå sin konferanse sammen med f. eks. LKen i samme distrikt.

Avdelingene møter nå med sin sjef og 2 tillitsmenn. Det er mulig det burde møte 3 tillitsmenn. Det synes å være viktig for tillitsmennene at de er relativt mange i forhold til befalet. Vanskeligheten på endel av konferansene i år har vært å få tillitsmennene til å delta i diskusjonene. Dette skyldes ikke manglende interesse for de emner som diskuteres, og ofte heller ikke manglende forutsetninger for å uttale seg. Det skyldes heller en viss tilbakeholdenhet med å uttale seg i en så stor forsamling.

Programmet for konferansene vil stort sett bli det samme fra år til år. Tillitsmennene vil stadig skifte, for dem vil det derfor alltid bli nytt stoff. For avdelingssjefer derimot vil det måtte bli gjentakelser. Sjefen bør derfor muligens ikke pålegges å møte selv, men må kunne sende en annen av sine nærmeste offiserer som i tilfelle sikkert vil ha nytte av å delta i konferansen.

For å få tilstrekkelig tid til å diskutere de emner som tas opp bør formentlig konferansene vare i 2 dager. Dermed får tillitsmennene anledning til uformelt samsvær om kvelden, hvor de utenom det fastlagte program får anledning til å diskutere og utveksle erfaringer. Avdelingssjefene innen en DK, LK, SK som sannsynligvis ikke samles så ofte ellers får også dermed anledning til å diskutere problemer utenom sakslisten for konferansen.

Når det gjelder selve programmet synes det å være enighet om at de fleste av de oriente-

ringer som er gitt er verdifulle og fortsatt bør være med. Det kan imidlertid være andre emner som utvalgene erfaringsmessig arbeider mye med som bør komme i tillegg, og dessuten endel emner hvor det sikkert ville være nyttig at tillitsmennene var noe bedre orientert enn tilfelle er i dag f. eks. intendanturtjenesten, kostholdet, permisjoner og økonomiske spørsmål.

En viktig oppgave er å aktivisere tillitsmennene slik at de i sterkere grad enn hittil har vært tilfelle, tar del i diskusjonene. Det har imidlertid vist seg at når en først har grepet ordet, har de andre snart fulgt etter. Det er mulig det ville være en løsning å la en tillitsmann fra hver avdeling gi en kort orientering om hvert av de emner som står på sakslisten, for på denne måten å være sikker på at mannskapenes syn på de spørsmål som behandles kommer frem. Gikk konferansen over to dager kunne en med fordel anvende første dag til en konferanse med tillitsmennene alene, eller det kunne settes ned diskusjonsgrupper som behandlet de orienteringer som var gitt første dag til diskusjonen neste dag.

Ved enkelte av de avdelinger som har arrangert konferansene har det vært arrangert omvisninger, og dette har vært et populært tiltak. Det er sikkert nyttig for tillitsmennene å se hvorledes mannskapene ved andre avdelinger har det og å se hvordan problemer og praktiske spørsmål kan være løst.

Det er foranpekt på endel forhold det kan være grunn til å vurdere nærmere før gjennomføringen av konferansene i 1961. Det kan også være andre ting som bør diskuteres. Alt i alt er det imidlertid Ombudsmannens oppfatning at konferansene er verdifulle og at de gir deltakerne så stort utbytte at det vil være riktig fortsatt å arrangere slike konferanser.

I beretningen for 1959 har Ombudsmannen redegjort for sitt arbeid med en håndbok eller brosjyre om tillitsmannsvirksomheten. Dette er nå bragt i orden. Det er utgitt et hefte med titelen «Tillitsmannsordningen i Forsvaret». Hftet inneholder gjeldende bestemmelser med utførlige kommentarer, retningslinjer for tillitsmannskonferansene og eksempel på føring av referat fra tillitsmannsmøter. Det er fra tillitsmenn og avdelingssjefer gitt uttrykk for at heftet dekker et behov, og er av stor betydning for tillitsmennenes arbeid. Med utgangspunkt i de tilsendte referater fra de sentrale utvalg har Ombudsmannen også i år tatt opp saker med avdelingene. Disse saker dreier seg om disiplinærspørsmål, tildeling av reglementer og håndbøker, forpleiningstjeneste, lønsspørsmål etc. Disse

saker er omtalt under de respektive saks-kapitler i innberetningen.

På grunnlag av de tilsendte referater har Ombudsmannen også i 1960 utarbeidet en statistikk over virksomheten i de sentrale utvalg (I) og ved repetisjonsavdelingene (II). Under sentrale utvalg er tatt med utvalg ved mindre, selvstendige avdelinger. Statistikken viser følgende:

I. Sentrale utvalg.

Hæren	39	avdelinger med	262	referater
Marinen .	46	»	»	326
Flyåpnet .	29	»	»	225

Det er i utvalgene behandlet 3 767 saker, fordelt på forsvarsgrene således:

Hæren	1 524	saker
Marinen	1 109	»
Flyvåpnet .	1 134	»

Av de saker som er behandlet er noe over 40 pst. blitt løst.

Nemnda finner grunn til også i år å peke på at løsningsprosenten vil bli noe høyere eller lavere — alt etter hvilket vurderingsgrunnlag man beregner etter. Ved utregning av ovennevnte prosent er eksempelvis ikke rent i n f o r m e r e n d e s a k e r rubrisert som «løste».

De saker som er reist fordeler seg slik:

Innkalling. Fremmøte. Fritaking. Utsettelse	1
Opptjening. Godskrivning. Tjenestetidens lengde. Tjenestelettelse	1
Beordring. Overføring. Forflytning. Fra-beordring. Dimittering. Tilbakeføring i grad. Status	45
Spesialtjeneste. Hjelpetjeneste	5
Uniformer. Personlig utstyr. Erstatning for tap av materiell	358
Underbringelse. (Brakker, vaktstuer, arrest, transporter etc.)	635
Kosthold	406
Tjenesteforhold	515
Permisjoner	377
Velferd	842
Kantiner	72
Disiplinær- og straffesaker	18
Forholdet mellom befal og menige	12
Tillitsmannsutvalg. Tillitsmenneskes rettigheter. Ombudsmannsordningen	159
Lønn	25
Tillegg	3
Godtgjøringer	15
Sykesaker. Ulykker. Dødsfall. Trygd. Forsikringer. Erstatning. Tannpleie .	32
Sosiale saker	17
Forsvarets skoler. (Opptak, utdanning etc.)	7
Fritidsundervisning	8

Sivilopplæringen (Obligatorisk)	34
Diverse	180

Hæren har 9 utvalg mindre i år enn i 1959, Marinen 5 mer og Luftforsvaret 4 mindre. Som regel må en regne med mindre endringer i antall utvalg fra år til år. Dette kan ha sin årsak i organisasjonsendringer m. v. Eksempelvis er antallet i Hæren redusert p. g. a. sammenslåingen av enkeltavdelinger til HTKSØ og FASØ, antallet i Marinen øket p. g. a. flere utrustede fartøyer.

Saksantallet har sunket noe, fra h. h. v. 4 068 i 1959 til 3 765 i 1960, mens antallet avholdte møter er steget fra 830 til 856.

I 1960 er det således avholdt gjennomsnittlig ca. 7 møter pr. utvalg. Enkelte avdelinger f. eks. de tre forsvarsgrenenes rekruttskoler og Sjøforsvarets fartøyer, har ikke mannskaper hele året. Det kan således ikke gjennomføre ett møte pr. måned. Det gjennomsnittlige antall møter ved avdelinger som har mannskaper inne til tjeneste hele året vil derfor være noe høyere enn tallene i denne oversikt viser. Det gjennomsnittlige antall møter er likevel for lavt.

Antallet saker er i Hæren sunket med 230 fra 1959 til 1960, mens saksantallet praktisk talt er konstant i de øvrige forsvarsgrener.

Saksfordelingen er også i år praktisk talt den samme som gjennom de fire foregående år. Det fremgår således som tidligere at det er under gruppene Uniformer, Underbringelse, Kosthold, Tjenesteforhold og Permisjoner at problemene fortsatt oppstår.

Nemnda finner grunn til å nevne at antallet saker under gruppen Kosthold er sunket med 113, og at nedgangen i alt vesentlig har funnet sted i Hæren. Ellers pekes det på at antallet saker under gruppene Sykesaker og Sosiale saker er sunket med ca. 50 pst. Hva dette forhold skyldes er det vanskelig å ha noen mening om, men det kan antydes at forholdet muligens skyldes en bedre og riktigere gjennomføring av gjeldende bestemmelser.

Også under gruppene Disiplinærsaker og Forholdet mellom befal og menige, er det en merkbar nedgang i antall saker — fra h. h. v. 45 og 34 til 18 og 12.

Nemnda vil også peke på at det stadig økende antall saker under gruppen Velferd (842 mot 773 i 1959) ikke har sin grunn i at det oppstår flere og flere vedferdsproblemer. Forholdet skyldes at utvalgene, i overensstemmelse med gjeldende regler, i større utstrekning enn før blir tatt med på råd når det gjelder disponeringen av velferdsmidlene.

II. Repetisjonsavdelingene.

Fra 18 utvalg har Ombudsmannen mottatt

de resterende 110 timer tas under den videre førstegangstjeneste.

Rådet peker videre på enkelte forhold som har betydning i denne forbindelse. For det første er det etter Rådets mening viktig å få fastslått hva det er ment med å få sivilopplæringen gjennomført som planlagt. Den kan på den ene side sies å være gjennomført når avdelingen har innpasset 150 timer sivilopplæring i sitt program. På den annen side kan det hevdes at målet ikke er nådd før den enkelte soldat har fått 150 timers undervisning.

Hva det første angår er det rådets oppfatning at avdelingene stort sett har avsatt det bestemte timetall, men ved enkelte avdelinger kan dette gjøres bare ved å gi den sivile opplæring prioritet foran den militære tjeneste. I den forbindelse refererer rådet Sivilopplæringskommisjonens uttalelser om at det er kommisjonens oppfatning at den militære tjeneste og opplæring må ha prioritet.

For så vidt det annet synspunkt angår, peker rådet på at det neppe er mulig for noen opplæring som skal gis i løpet av et bestemt timetall å oppnå 100 pst. gjennomføring. Dette gjelder både sivil og militær skolegang. For det militæres vedkommende må man være klar over at permisjoner, beredskaps- og nødvendig servicetjeneste kan forhindre den enkelte soldat i å delta i de timer avdelingen har avsatt til samlet undervisning.

For det annet er det spørsmål om den obligatoriske sivilopplæring skal gis prioritet fremfor den militære tjeneste og utdanning. Rådet stiller seg tvilende til om det vil være riktig å benytte seg av en slik utvei, og peker i den forbindelse på at både Forsvarsdepartementet og Stortingets militærkomité har sluttet seg til Sivilopplæringskommisjonens syn på dette spørsmål.

Det tredje forhold rådet peker på er den økonomiske side av saken idet den i noen grad har innflytelse på gjennomføringsprosenten. Det nevnes i den forbindelse manglende eller dårlige undervisningsrom eller mangel på timelærere.

Når det gjelder de enkelte forsvarsgrener peker rådet på at det for Hærens vedkommende er de fastkommanderte mannskapers tjeneste som skaper vanskeligheter for gjennomføringen. For Sjøforsvarets vedkommende er det først og fremst de vanskeligheter som knytter seg til tjenesten ombord i fartøyene. I Luftforsvaret er det radarstasjonene med sin skiftordning, reparatørteamene i kontroll- og varslings-tjenesten som særlig har vanskeligheter med gjennomføringen.

Det er rådets oppfatning at Hæren er vanskeligst stillet, og det kan være et spørsmål om ikke situasjonen vil kunne bedres betrak-

telig om en del av den obligatoriske sivilundervisningen ble gjennomført i rekruttskolen, noe som ville være i tråd med forutsetningene den gang sivilopplæringen ble gjennomført.

Rådet uttaler til slutt at det problem Nemnda har pekt på har vært vurdert og fortsatt vil bli vurdert med tanke på mulige forslag til en mest mulig effektiv obligatorisk sivilopplæring.

Saker vedrørende befal.

Nemnda har i tidligere beretninger og i den uttalelse som er avgitt i forbindelse med Presidentskapets beslutning om å vurdere den gjeldende instruks, gitt uttrykk for sitt syn. Det er fra Stortingets side ennå ikke tatt standpunkt til eventuelle endringer, og det er således fortsatt uklart i hvilken utstrekning Ombudsmannen og Nemnda skal behandle befalssaker.

Det er i år registrert 79 saker tatt opp av befal. Endel av disse saker er avvist fordi de ikke har vært behandlet tjenestevei helt ut. De øvrige saker er vanligvis ikke gitt den samme behandling som saker tatt opp av de menige mannskaper. I de fleste tilfeller har Ombudsmannen nøyet seg med å undersøke og bringe på det rene forhold og omstendigheter som har vært ukjente eller uklare for vedkommende befalingsmann. Dette synes å være i overensstemmelse med Militærkomitéens syn. I enkelte saker har dog Ombudsmannen tatt opp sakene på ordinær måte. Dette har dreiet seg om saker hvor forholdet har ligget slik an at Ombudsmannen har funnet det naturlig å gjøre det.

Som det fremgår av fordelingen under avsnittet Saker som er behandlet, er det gruppen «Beordring, frabeordning, forflytning etc. og Aldersgrense, avskjed, oppsigelse» de fleste henvendelser til Ombudsmannen skjer.

De fleste sakene reiser spørsmål som det ikke er grunn til å omtale, bortsett fra enkelte forhold som Nemnda bl. a. tidligere har omtalt i sine beretninger.

I beretningen for 1958 er det generelt gitt en omtale av spørsmålet om tjenesteuttalelser og mulighetene for å påklage disse. Spørsmålet ble overveiet av myndighetene som imidlertid ikke fant det mulig å åpne adgang til noen form for klage over avgitte tjenesteuttalelser. I beretningen for 1959 uttaler Ombudsmannen at han kan forstå denne oppfatning under forutsetning av at tjenesteuttalelsene er avgitt så riktig, rettferdig og objektivt som mulig og at de er bygget på et riktig faktisk grunnlag. Ombudsmannen refererer deretter en sak som ikke synes å være bygget på et riktig faktisk grunnlag, og konkluderte

med at det i slike helt spesielle tilfeller synes å være grunn til å åpne adgang til å overprøve tjenesteuttalelser.

Den omtalte sak er nå ordnet tilfredsstillende, men det er ikke gitt bestemmelser som hjelper andre som måtte komme i samme situasjon. Henvendelser Ombudsmannen fortsatt får innenfor dette område viser at tjenesteuttalelsene fremdeles skaper problemer. Opplysninger som er meddelt Ombudsmannen, riktignok fra den tjenesteuttalelsen gjelder, synes å kunne tyde på at tjenesteuttalelser ikke alltid avgis på det korrekte grunnlag som burde være en forutsetning.

Boligforholdene skaper fortsatt vanskeligheter for befalet. Av de saker Ombudsmannen har hatt til behandling innen denne gruppe, gjaldt 5 befall som hadde fått anledning til å bo i befalsmessene med sine familier. De hadde fått beskjed om at denne ordning nå måtte bringes til opphør. Ingen av dem hadde noen mulighet for å skaffe husrom til familien, og mente at avdelingssjefen ikke hadde anledning til å kaste dem ut.

Ombudsmannen ga uttrykk for den oppfatning at en slik ordning måtte betraktes som en nødsforanstaltning som neppe kunne fortsette i noe lengere tidsrom. Det å la befall bo i messene med sine familier måtte være i strid med forutsetningene for å bygge befalsmesser, og måtte ganske sikkert skape problemer for den ordinære messedrift. Den myndighet som hadde samtykket i en slik ordning for å avhjelpe en nødssituasjon måtte ha full anledning til å bringe ordningen til opphør, selv om det ikke var mulig å skaffe familiene annet husrom.

Flygerne i Luftforsvaret som er ferdig med sin tjenesteplikt står svært ofte overfor vanskeligheter med å skaffe seg annet arbeid etter dimisjon. Av og til vil også en bestemt dimisjonsdato kunne forsinke en videre planlagt utdannelse med opp til ett år. Det er derfor nå gjennomført den ordning at denne gruppe personell kan søke om dimisjon når 5 års tjeneste er gjennomført. På den måten kan de bruke det 6. tjenesteår til å søke andre stillinger eller treffe andre tiltak som er nødvendige for å skaffe seg en sivil stilling uten større tidstap.

Da bare det personell som i dyktighet ligger over gjennomsnittet får anledning til å fortsette i flygetjeneste utover åremålsperioden, er en slik ordning en fordel både for samfunnet og den enkelte flyger. Forutsetningen må imidlertid være, om en slik ordning skal få noen praktisk betydning, at myndighetene ved vurderingen i slike saker tar minst like stort hensyn til personellet behov for å

slutte som forsvarers behov for å beholde dem i tjeneste.

Ombudsmannen er selvsagt klar over det hensyn det må tas til Luftforsvarets beredskap og det antall flygere det er nødvendig å ha i tjenesten for å dekke dette behov, men hensynet til den enkelte flyger bør etter Ombudsmannens oppfatning veie tungt ved vurderingen.

Ombudsmannsnemndas befaringer.

Nemnda har i 1960 besøkt 22 avdelinger fordelt på 12 reisedager.

Følgende avdelinger er besøkt:

Flyvåpnets stasjon, Linnerud,
Grøtsund fort, Tromsø,
Infanteriets øvingsavdeling nr. 1, Heistadmoen.
Ingeniørkompaniet/Brigaden i Sør-Norge, Eggemoen,
Ingeniørvåpnets skole- og øvingsavdeling, Hvalsmoen,
Hærens våpentekniske korps skole- og øvingsavdeling, Helgelandsmoen,
Hærens proviantmagasin, Oslo,
Luftforsvarets sambands- og radarskole, Lutvatn,
Hærens våpentekniske korps hovedarsenal, Grorud,
Hærens sanitets skole- og øvingsavdeling, Laugmoen,
Feltartilleriets øvingsavdeling nr. 1, Fredrikstad,
Flykommandørens stab, Voksenkollen,
Luftkrigsskolen, Fornebu,
Bodin leir, Bodø,
Andøya flystasjon, Andøya,
Bardufoss flystasjon, Bardufoss,
Skjold garnison, Brigaden i Nord-Norge,
Brigaden i Nord-Norges forlegning i Skibotn,
Heggelia garnison, Brigaden i Nord-Norge,
Narvik festning, Lødingen,
Luftforsvarets stasjon, Skar i Maridalen,
Luftforsvarets forsyningskommando, Kjeller.

Nemndas besøk ved den enkelte avdeling er stort sett lagt opp etter samme mønster som tidligere års besøk. Nemnda har først en samtale med sjefen for avdelingen, deretter følger en samtale med tillitsmennene alene. Så følger en befaring i leiren sammen med sjefen og tillitsmennene, og besøket avsluttes med et møte i tillitsmannsutvalget.

Nemnda skal i det følgende gi en kort omtale av forholdene ved de avdelinger som er besøkt. Når det gjelder forlegningsforholdene ved de gamle forlegninger i sin alminnelighet viser Nemnda til det som er uttalt foran under avsnittet forlegninger.

Flyvåpnets stasjon, Linnerud.

Linnerud er en ny leir hvor de bygningsmessige forhold er meget gode. Leirens beliggenhet i nærheten av Oslo og med lettvinnt adgang til skog og mark, gir soldatene meget god anledning til adspredelser i fritiden både sommer og vinter.

Mannskapene savner her som ved så mange andre avdelinger, en gymnastikksal. På dette felt er det imidlertid etter Nemndas oppfatning mange andre avdelinger som er adskillig verre stilt.

Grøtsund fort, Tromsø.

Denne avdeling ble besøkt av Nemndas medlem, Kåre Hansen, Tromsø.

Forlegningsforholdene her er ikke tilfredsstillende. Det er to brakker som brukes som forlegninger. De er kalde og i en dårlig forfatning, og egner seg ikke til boliger i dette klima. Vannet fryser så snart det blir kulde. I den ene brakken kommer man rett inn i forlegningsrommene uten noe vindfang til å ta av for vind og kulde. Man må dessuten gå gjennom det ene forlegningsrommet for å komme inn i det andre.

Brakke for kjøkken og spisesal er heller ikke tilfredsstillende, særlig er gulvet dårlig.

Vaktlokalet er en gammel hytte på 10 m² hvor vaktstyrken på 3 mann og vaktkommandør oppholder seg.

Badet er i forhold til standarden forøvrig riktig bra.

Møbler og utstyr er i en dårlig forfatning.

Alt i alt kan fortet neppe sies å være en tilfredsstillende helårsforlegning. Fortet har da heller ikke så vidt Nemnda kjenner til, vært bemannet om vinteren tidligere.

Utenom selve forlegningsforholdene var det visse problemer med permisjonstransporter og permisjonsopphold i Tromsø, samt disponering av midler til velferdsformål. Disse spørsmål har senere i det alt vesentlige fått en tilfredsstillende løsning.

Infanteriets øvingsavdeling nr. 1, Heistadmoen.

Heistadmoen er en gammel norsk forlegning. De bygninger som er i bruk i dag er imidlertid for de fleste vedkommende bygget av tyskerne. Nemnda har i sin beretning for 1958 gitt en ganske bred omtale av de bygningsmessige forhold. På denne sektor er det enkelte forhold avdelingen gjerne vil ha rettet på. Det gjelder innredning av tørkerom, ominnredning av kjøkken/spisesal slik at maten kan serveres etter kafeteriasystem, samt bygging av 2. byggetrinn av kantinen.

Disse arbeider har det ikke vært mulig å

bevilge penger til i 1961. Departementet regner imidlertid med at disse spørsmål vil bli vurdert på ny i forbindelse med budsjettopp- legget for 1962.

Det er ellers gitt begynnelsesbevilgning til undervisningsbygg, befalsforlegning og befalsmesse. Dette er bygninger som er nødvendige i forbindelse med flytningen av befalskolen fra Kristiansand til Heistadmoen.

Forholdene forøvrig synes å være tilfredsstillende for mannskapene som later til å være godt fornøyd med tjenesten.

Ingeniørkompaniet/Brigaden i Sør-Norge, Eggemoen.

Dette er en relativt nybygget leir med en meget pen beliggenhet.

Forlegningsforholdene er meget gode.

Ingeniørvåpnets skole- og øvingsavdeling, Hvalsmoen.

Dette er en leir med blanding av gammel og ny bebyggelse. De gamle mannskapsforlegningene og undervisningsrommene er ikke tilfredsstillende. For 2. halvår 1960 og for 1961 er det bevilget kr. 135 000 til utbedrings- og reparasjonsarbeider slik at de nevnte mangler formentlig blir avhjulpet. Avdelingen har ellers hatt visse vanskeligheter med vannforsyningen, sivilundervisningen og tildeling av uniformer og utstyr. Dette er imidlertid spørsmål som nå i det vesentligste har funnet en løsning.

Hærens våpentekniske korps skole- og øvingsavdeling, Helgelandsmoen.

I beretningen for 1958 uttalte Nemnda om denne leir at den formentlig var en av de dårligste Forsvaret hadde. De foretatte og forestående forflytninger av avdelinger og bygg som er planlagt i den forbindelse, vil på lengre sikt bedre forholdene. Det er for 1961 bevilget midler til innredning av kantine i kjelleren under spisesalen, til nybygg til undervisningsbygg, til mannskapskaserne og til befalsforlegning. Fortsatt må imidlertid såvidt Nemnda forstår, noen av de gamle forlegningene brukes, og de er på langt nær tilfredsstillende.

Forholdene på mannskapskjøkkenet var ikke tilfredsstillende under Nemndas besøk. Dette spørsmål er fulgt opp senere og forholdene har nå bedret seg.

Hærens proviantmagasin, Oslo.

Befaringen og de samtaler Nemnda hadde med proviantmagasinets personell og med Ge-

neralintendanten ga Nemnda et meget godt inntrykk av hvordan provianttjenesten og forpleiningen er lagt opp i Hæren og ga Nemnda mange nyttige opplysninger som vil gjøre det lettere for Nemnda å drøfte de klager over kostholdet som av og til kommer frem under befaringer.

Luftforsvarets sambands- og radarskole, Lutvatn.

Forholdene ved skolen er stort sett tilfredsstillende. Det største problem i dag er mangel på gymnastikksal. Riktignok ligger avdelingen ypperlig til for friluftsliv både sommer og vinter. Det er imidlertid en skoleavdeling som i større grad enn andre avdelinger er avhengig av å kunne drive denne fysiske trening kontinuerlig, også i de perioder det er vanskelig å drive denne trening ute. En gymnastikksal ville også kunne dekke skolens behov for kino- og forsamlingsrom som det er et meget sterkt behov for. Nemnda har tatt dette spørsmål opp med myndighetene, men det har hittil ikke vært mulig å avse midler til dette.

Hærens våpentekniske korps hovedarsenal, Grorud.

Dette er en liten avdeling med få mannskaper. Forlegning, kjøkken og spisesal etc. er for det meste tyskbygget. Vedlikehold og oppussing er utført delvis av mannskapene selv og forholdene er relativt bra.

Hærens sanitets skole- og øvingsavdeling, Lahaugmoen.

Dette er en leir med blanding av nybygging og tyskbygde brakker. I de nye forlegningene er forholdene meget tilfredsstillende. De tyske brakkerne er reparert og utbedret slik at forholdene her også er ganske bra. Foruten de faste avdelinger er det en ganske utstrakt kursvirksomhet her. Kapasiteten er ikke så stor at det kan skaffes forlegninger nok i den tid kursvirksomheten pågår. I disse perioder må derfor endel av belegget forlegges i telt. Det er flere ganger foreslått bygget ny befalsmesse og -forlegning, mannskapsforlegning og gymnastikksal, men det er hittil ikke bevilget midler til disse formål.

Forholdene på mannskapskjøkkenet var ikke tilfredsstillende under Nemndas besøk. Dette spørsmål er fulgt opp senere og forholdene har nå bedret seg.

Feltartilleriets øvingsavdeling nr. 1, Fredrikstad.

Forholdene ved denne avdeling er gitt en bred omtale i beretningen for 1958. Nemnda

pekte på at forlegningsforholdene ved Kongsten og Mineberget ikke er tilfredsstillende. Dette gjelder også kjøkken og spisesal. Sistnevnte spørsmål er løst, idet det gamle tøyhuset er ominnredet til et meget moderne kjøkken og en meget bra spisesal. Forlegningsforholdene er midlertid fortsatt like dårlige på de to forannevnte steder. Selv om mannskapene er forlagt her bare i rekruttperioden, synes forlegninger til erstatning for disse to leirer å burde gis høy prioritet.

Forøvrig er forholdene for mannskapene bra. Utdannelsen er lagt godt til rette, og den omstendighet at avdelingen holder til i en by gjør at mannskapene ikke har noen fritidsproblemer. Forholdet til byen og dens befolkning synes å være meget godt.

Flykommandørens stab, Voksenkollen.

Tjenesteforholdet ved Flykommandørens stab synes stor sett å være tilfredsstillende både for befal og menige mannskaper.

For mannskapenes vedkommende er ikke forlegningsforholdene så gode som de burde være. Selv om tyskerbrakkerne er noe bedre enn slike brakker pleier å være, er det ikke høy nok standard, spesielt gjelder dette rommene i 2. etasje. Hobbyrom og oppholdsrom mangler. Slike rom er særlig viktige ved stasjoner med døgndrift. Stasjonssjefen meddelte at spørsmålet om å få innredet kantine var tatt opp. Dermed ville også spørsmålet om oppholdsrom delvis kunne løses. Det er senere innredet og tatt i bruk en kantine i en av mannskapsbrakkerne.

Stasjonen ligger forøvrig i nærheten av Oslo hvor mannskapene kan ferdes fritt i sin fritid. De har således en viss mulighet for selv å sørge for avkobling i fritiden.

Luftkrigsskolen, Fornebu.

Krigsskolen skal flyttes, og Nemnda finner derfor ikke grunn til å gå nærmere inn på forholdene på Fornebu.

Bodin leir.

Forlegninger, kjøkken, spisesaler, oppholdsrom etc. er meget bra. Når forholdene likevel ikke er tilfredsstillende skyldes dette det overbelegg som er en følge av at den ene av BRIG Ns infanteribataljoner er forlagt i Bodin. Overbelegget gjør slitasjen større og vedlikeholdet vanskeligere. Boligforholdene for befalet er også ytterst vanskelig. Disse problemer vil imidlertid bli noe redusert når infanteribataljonen flytter til Harstad.

Den omstendighet at det er to avdelinger i leiren og at den ene for så vidt hører sammen med Bodø flystasjon, skaper endel vanskelig-

25 referater. Utvalgene har tilsammen behandlet 80 saker. 53 av disse eller 66 pst., er løst.

Av de 17 uløste saker synes bare 1 å ligge utenfor gruppen av de rent informative saker.

De grupper som viser det høyeste antall saker er disse:

Velferd med 27, Kosthold med 14, Underbringelse med 10 og Permisjoner med 7. Ellers fordeler sakene seg forholdsmessig som for sentrale utvalg. Beordring, overføring m. v. opptrer med 3 saker, Uniformer med 5, Tjenesteforhold med 6, Kantiner med 4 og Tillitsmanns- og Ombudsmannsordningen med 3. Disiplinær- og straffesaker og Sykesaker har 1 hver.

I Sjøforsvaret og Luftforsvaret er det nå gjennomført den ordning at møtereferatene blir sendt inn til Overkommandoene. Der blir referatene gjennomgått av velferdsinspektøren som tar opp med vedkommende fagmyndighet de spørsmål som har vært behandlet i tillitsmannsutvalget, og som han mener det kan være grunn til å se nærmere på. Saker som det ikke har vært mulig å løse i tillitsmannsutvalget, har ved Overkommandoens behandling i mange tilfeller blitt løst. Den omstendighet at høyere militære myndigheter følger opp saker som behandles i utvalget og finner en løsning på spørsmålene der det er mulig, betyr en kraftig stimulans for virksomheten i utvalgene. Gjennomgåelsen av møtereferatene gjør det også mulig for Overkommandoene å holde seg orientert om de små og store problemer som skaper vanskeligheter for avdelingenes daglige virksomhet. Ombudsmannen ser derfor dette tiltak som meget nyttig.

Lønn (innkommanderingstillegg).

Det er ikke tatt opp med Ombudsmannen noen sak innenfor denne gruppe, men Ombudsmannen har selv tatt opp spørsmålet om forhøyelse av innkommanderingstillegget.

Tobaksvarer	21,8	0/0	(40	0/0	av FKs omsetn.).
Serveringsvarer	21	0/0	(20	0/0	» » »).
(Kaker, smørbrød, varmretter, kaffe etc.)					
Sjokolade, drops etc. 25 0/0 prisreduksjon			(7	0/0	» » »).
Diverse varer			(33	0/0	» » »).

Tekstilvarer	18,2	%
Toilettartikler	23	%
Skripapir etc.	24,8	%
Kortevare	14	%
Mineralvann	22	%
Skoreparasjoner	15	%
Overnattingsherberger	100	%
Hoteller	7,5	%

Under Nemndas befaringer og samtaler med tillitsmenn og mannskaper er det i den senere tid gitt uttrykk for at innkommanderingstillegget er for lite og bør forhøyes, og det er Nemndas oppfatning at dette er et spørsmål som opptar mannskapene ganske meget.

Den vanlige begrunnelsen fra mannskapenes side for forhøyelse er at leveomkostnadsindeksen er steget betydelig siden 1955. Etter Nemndas oppfatning kan imidlertid ikke levekostnadsindeksen legges til grunn, idet de viktigste poster på indeksen er slike varer og tjenester som mannskapene får gratis. Det korrekte grunnlag for vurderingen av innkommanderingstilleggets størrelse må være prisene på de varer og tjenester som det er meningen soldaten skal dekke med sitt innkommanderingstillegg.

Ombudsmannen har gjennom Statistisk Sentralbyrå og Forsvarets kantiner forsøkt å bringe på det rene prisstigningen fra 1. mars 1955 til 1. oktober 1960 på slike varer og tjenester.

Fra Statistisk Sentralbyrå ble følgende prisstigning på de alminneligste varegrupper oppgitt slik:

Tobakk	19	%
Sigaretter	16,7	%
Reisepenger, tog	32,9	%
Reisepenger, trikk, buss	27,3	%
Skoreparasjoner	3,4	%
Toilettartikler	27,5	%
Hårklipp	26,3	%
Bøker, Aviser, Tidsskrifter	34,8	%
Film, Fremkalling, Kopiering	12,4	%
Kino	25,1	%
Teater	27,3	%
Revyteater	39,9	%

Dette er en gjennomsnittlig prosentvis stigning på 22,7

Forsvarets kantiner har gitt følgende opplysninger om prisstigningen i forannevnte tidsrom:

Dette gir en gjennomsnittlig prosentvis stigning på 22,1.

De forannevnte opplysninger skulle etter Nemndas mening gi et tilnærmet riktig bilde av situasjonen i dag sammenliknet med situasjonen i 1955 da innkommanderingstilleggets någjeldende satser ble fastsatt.

Det synes å være på det rene at mannska-

pene har rett når de i dag hevder å være dårligere stillet enn mannskapene i 1955.

Nemnda har tatt spørsmålet om forhøyelse av innkommanderingstillegget opp med Departementet, men noe svar foreligger ikke ennå.

Tillegg.

Av de 13 sakene som er behandlet i denne gruppe gjelder 12 saker familietillegg. 5 saker gjelder ekstraordinært familietillegg, av disse ble to løst tilfredsstillende, mens 2 saker gjaldt forespørsler om mulighetene for å få slikt tillegg. Av de 7 ordinære familietilleggssakene ble 5 løst tilfredsstillende, en sak gjaldt forespørsel, mens det i en sak ikke forelå betingelse for utbetaling av tillegget.

I beretningen for 1959 pekte Nemnda på at betingelsene for forsørgertillegg var at vedkommende vernepliktige hadde klassefradrag. De som delvis bidro til underhold men som ikke hadde klassefradrag hadde vanskelig for å få tillegg, selv om det i enkelte tilfeller kunne være høyst påkrevet. Ombudsmannen pekte på at det burde være lettere for denne kategori å få utbetalt forsørgertillegg eller del av det. I det nye fredsregulativet er det uttalt at det kan være grunn til å utbetale forsørgertillegg også i tilfeller hvor det ikke foreligger forsørgelsesbyrde.

Nemnda foreslo i sin tid at forsørgertillegget ble indeksregulert. Til dette har imidlertid Lønns- og prisdepartementet uttalt at det ikke finner å kunne anbefale at det i fredsregulativet ble tatt inn bestemmelse om indeksregulering av forsørgertillegget. Forslag til eventuell revisjon av tillegget må som hittil legges frem som særskilt sak for Lønns- og prisdepartementet.

Det blir av og til hevdet at forsørgertillegget er for lite. Nemnda har ikke diskutert spørsmålet om å foreslå satsene forhøyet da den er kjent med at det er fremmet forslag overfor Departementet om en fullstendig omlegging av forsørgertilleggsordningen.

Ombudsmannen har fra enkelte grupper personell fått henvendelse i forbindelse med det nye fredsregulativ for korporaler og menige som er gjort gjeldende fra 1. januar 1961.

Det er tillitsmennene ved undervannsbåtinspeksjonen som mener at de nye bestemmelsene er urimelige, og gir en skjev fordeling av tillegget for ubåtpersonell og for dykkere. Tillitsmenn for froskemannsskolen hevder at de nye tilleggssatsene er for lave.

Ombudsmannen har tatt disse spørsmål opp med Departementet, idet tillitsmennenes bemerkninger til regulativet er oversendt med anmodning om Departementets uttalelse.

Det er behandlet 3 saker innenfor denne gruppe.

En av disse saker ble omtalt allerede i beretningen for 1959, hvor Nemnda pekte på det urimelige i at kostgodtgjøring under permisjon for mannskaper med forsørgelsesbyrde ble knyttet til gratis permisjonsreiser. Dette er nå endret. I det nye fredsregulativet for korporaler og menige er det bestemt at kostgodtgjøring under permisjon skal utbetales for samtlige langpermisjonsdager for det personell som ellers fyller betingelsene for å få slik godtgjøring utbetalt.

En sak gjaldt spørsmålet om reisegodtgjøring til menige mannskaper under befalte reiser enkeltvis. På flere av tillitsmannskonferansene ble det pekt på det urimelige i at mannskaper som ble beordret til lange jernbanereiser ikke fikk dekket utgiftene til soveplass.

I følge bestemmelsene i det nye fredsregulativet er det nå anledning til å dekke utgifter til soveplass, hvis reisen nødvendiggjør 2 eller flere netters opphold på tog eller båt. Dette synes ikke å være noen tilfredsstillende løsning. 1½ døgn jernbanereise forekommer ofte for mannskaper som reiser enkeltvis og som skal fra Syd- til Nord-Norge eller omvendt. Dette er meget slitsomme reiser, hvor det burde være anledning til å rekvirere soveplass for den ene natten mellom to dagers jernbanereise. For den ene natten blir det nå utbetalt et nattillegg, stort kr. 8. Soveplass på 2. klasse koster kr. 12,50. Differansen blir således bare kr. 4,50, men det er likevel urimelig å forlange at mannskapene skal betale dette beløp selv.

For overnatting på båt er ikke det samme problem til stede, idet nattillegget kr. 8 stort sett dekker utgiftene til køyeplass.

Den siste sak innenfor denne gruppe gjaldt en forespørsel om muligheten for å få dekket sine reiseutgifter ved fremmøte for et mannskap som p. t. var bosatt i utlandet. Ombudsmannen finner ikke grunn til å gå nærmere inn på denne spesielle sak.

Sykesaker.

Det er behandlet 17 saker i denne gruppe. 10 saker gjelder spørsmål om erstatning for sykdom/skade påført eller oppstått under militærtjenesten. I de fleste sakene har følgerne av sykdommen/skaden vist seg etter at vedkommende er dimittert, og Ombudsmannen er anmodet om bistand til å få undersøkt mulighetene for uføretrygd i henhold til lov om uføretrygd for militærpersoner.

Tannbehandlingen i Forsvaret har vært behandlet i to saker. Dette er imidlertid et

spørsmål som nokså ofte dukker opp under Nemndas befaringer, og det synes ved mange avdelinger ennå å være vanskelig å få den tannbehandling som er nødvendig for at mannskapene skal kunne forlate tjenesten med tennene i samme stand som da de påbegynte tjenesten.

Ombudsmannen har tatt dette spørsmål opp med tannlegesjefen som har gitt en bred oversikt over tannlegetjenesten i dag og problemene i denne forbindelse.

Den planlagte ordning med faste tannleger er i det vesentligste gjennomført med en prøvetid på to år. Det er ansatt 5 kommandotannleger og 5 garnisonstannleger i løpet av 1960. Ordningen har vart for kort tid til at man kan ha noen klar forestilling om hvordan den vil virke. Foreløpig synes en garnisonstannlege å kunne yte det tredobbelte av hva en innbeordret tannlege yter. For Osios vedkommende betyr dette at ventetiden er gått ned fra 4 måneder til 14 dager i løpet av et halvt år.

Tilgangen på vernepliktige tannleger har vært bedre, selv om den ikke svarer til de forhåpninger man har hatt når man tar det store antall uteksaminerte tannleger i betraktning.

I 1960 har man hatt 55 innbeordrede tannleger i virksomhet. I alt har det vært 62 tannleger i tjeneste, det høyeste antall man hittil har hatt.

Det utføres gjennomsnittlig ca. 100 000 permanente fyllinger pr. år eller vel 4 pr. mannskap. Tannlegesjefen er klar over at dette ligger klart under det som ytes i den offentlige sivile tannrøkt og peker på noen av de forhold som er årsaken til dette. Det søles med tiden og soldatene selv og avdelingene må bebreides for dette. Soldatene unnlater å møte opp til tildelte timer uten å si fra slik at andre kan innkalles i stedet. Avdelingene beordrer mannskapene til tjeneste som hindrer dem i å møte hos tannlegen. Dette meldes heller ikke fra slik at det kan være mulig å innkalle andre mannskaper. For tannlegenes vedkommende blir militærtjenesten som regel det første møte med den selvstendige praksis. De har ikke den nødvendige kliniske erfaring og manuelle ferdighet som trenede tannleger, slik at arbeidet tar lengre tid. Gjennomgående har dessuten tannlegene for svak assistanse, og det er fremdeles 7 klinikker hvor tannlegene ikke har assistent i det hele tatt.

Ombudsmannen har vært inne på tanken om utvidet adgang til behandling hos sivile tannleger for de mannskaper som ikke får den nødvendige behandling av militære tannleger. Etter tannlegesjefens oppfatning er det ikke grunnlag for slik alminnelig utvidet ad-

gang til å søke sivil tannlege. I enkelte tilfeller kan det være behov for det, men slike tilfeller bør behandles individuelt. Tannlegesjefen har arbeidet med revisjon av de gjeldende regler, og er kommet til at hverken slik adgang til å bruke sivile tannleger eller adgang til å søke behandling etter dimittering bør komme til uttrykk i bestemmelsene.

Det er i den senere tid truffet en rekke tiltak for å lette adgangen til behandling og for å effektivisere tannpleien. Det er således bygget nye klinikker ved flere avdelinger.

I soldathåndboken er det tatt med en kort veiledning om hvordan man skal forholde seg for å få behandling, og det er satt i gang opplysningsarbeid for å gjennomføre bedret tann- og munnhygiene og mer hensiktsmessige spisevaner.

Det er søkt Departementet om gratis utdeling av tannbørster.

Det er gitt ordre til kommandotannlegene om å arbeide for økt effektivitet ved de militære klinikker.

Forsvarets sanitet har som tidligere år laget en oversikt over inntrufne ulykker i 1960. Antall skader viser i år ytterligere tilbakegang. Tallene for de år det har vært mulig å lage en slik oversikt viser følgende rapporterte skader:

	1956	1957	1958	1959	1960
	392	447	469	386	294

De små skadene som blir hurtig leget skal ikke rapporteres, og skulle således ikke komme med i denne statistikk. Rapportskjemaene viser imidlertid at enkelte slike mindre skader også er kommet med.

Fordelingen på de forskjellige skadeårsaker er følgende:

	1956	1957	1958	1959	1960	Herav i fritiden (1960)
Skyteulykker ...	59	50	37	22	20	5
Kjøreuhell	65	90	73	129	92	37
Flyulykker	14	6	13	11	5	0
Drukning	6	3	4	3	4	3
Brannskader ...			16	7	6	0
Forfrysninger .			8	1	0	0
Idrettsskader .				79	51	19
Fall				82	57	22
Andre årsaker .	248	292	318	52	59	18
	<u>392</u>	<u>447</u>	<u>469</u>	<u>386</u>	<u>294</u>	<u>105</u>

Skyteulykkene viser en liten nedgang i forhold til 1959. 3 av ulykkene skjedde i fritiden (på jakt, under permisjon etc.). Hele 7 tilfeller i denne gruppen skyldtes ikke skyteulykker i egentlig forstand, men andre uhell ved våpenbruk (finger i klem etc.).

Gruppen kjøreuhell viser også nedgang.

Ulykker med dødlig utgang viser i 1960 en stor nedgang, fra 32 i 1959 til 23 i 1960. Dødsulykkene fordeler seg således:

	1956	1957	1958	1959	1960
Flyulykker	14	4	14	11	5
Skyte- og sprengnings- ulykker	7	3	3	1	5
Kjøreuhell	10	9	10	16	3
Drukning	6	3	4	3	4
Andre årsaker	6	5	17	1	6
	<u>43</u>	<u>24</u>	<u>48</u>	<u>32</u>	<u>23</u>

Forsvarets sanitet har gransket nærmere de detaljerte opplysninger ulykkesstatistikken gir og har i sine kommentarer gitt uttrykk for at mange av de registrerte ulykker kunne vært unngått. Først og fremst gjelder det ulykker som har hendt ved ren ufornuft, så som lek med ammunisjon o.s.v.

Imidlertid ville også en del andre uhell kunne vært unngått ved bedre instruksjon, eller ved andre forebyggende tiltak. Av kjøreulykkene skyldes f.eks. 13 uhell startsviv som slo. Nesten alle brannskadene skyldtes bruk av teltovn. 12 skader skyldtes uhell ved avstigning av bil. Endel skader skyldtes bruk av verktøy og redskap som mannskapene ikke har hatt forutsetninger for å bruke. Endel skader er skjedd under losse- og lastearbeider. Selv om statistikken i år viser en gledelig nedgang i antall ulykker er det grunn til å tro at nedgangen kunne vært enda større om mannskapene var gitt bedre instruksjon. Det kan etter Forsvarets sanits oppfatning være grunn til å vurdere nærmere om det ikke ved hver militærforlegning burde være en offiser som hadde som spesiell oppgave å være verneombud.

Sosiale saker.

Det er behandlet to saker som gjaldt økonomiske vanskeligheter på grunn av sykdom ved dimittering fra militærtjenesten. Begge saker ble ordnet tilfredsstillende.

En sak gjaldt spørsmålet om selgeres adgang til militære forlegninger i forretningsøyemed. Det gjaldt en forsikringsagent som hadde tegnet ulykkesforsikringer for den tiden vedkommende var inne til tjeneste. Det ble tegnet endel forsikringer og premien, kr. 20, var innbetalt med det samme. For endel forsikringstageres vedkommende tok det tross purringer, svært lang tid innen det ble ordnet med poliser. Av de opplysninger som ble gitt, syntes hele arrangementet å være noe tilfeldig.

Ombudsmannen gjorde Departementet oppmerksom på saken og pekte på at hvis myndighetene mente det var en fornuftig ordning

å la mannskapene få anledning til å tegne forsikringer på denne måte, burde det gjøres i mer forsvarlige former.

Departementet anmodet Hærens overkommando om å vurdere nærmere spørsmålet om det burde tillates forsikringsagenter å drive akkvisjonsvirksomhet innenfor militære forlegninger. HOK opplyste at spørsmålet om selgeres adgang til militære forlegninger var vurdert tidligere både av overkommandoen og Forsvarsstaben. Overkommandoen var enig med Ombudsmannen i at den lokale sjef måtte kontrollere at salgsvirksomheten innenfor militært område foregikk på en forsvarlig måte. Spesielt var det viktig i tilfeller hvor varen, f.eks. forsikringspolisen, ikke ble levert under selgerens besøk. På grunnlag av den foreliggende sak ville spørsmålet bli vurdert på ny og tatt opp med Forsvarsstaben. Noe resultat foreligger ennå ikke.

Forsvarets skolevirksomhet og sivilopplæring.

I beretningen for 1959 ble det omtalt en sak hvor det var reist spørsmål om adgangen til å pålegge pliktlesning om søndagene ved befalsskolene.

Departementet har nå tatt standpunkt til dette spørsmål og har opplyst at antall undervisningstimer ved befalsskolene er fastlagt til ca. 44 timer pr. uke. I tillegg til undervisningen kan elevene også vanligvis pålegges en viss pliktig lesetjeneste. Videre kommer i tillegg indretjeneste og pussvisitasjon. Departementet er av den oppfatning at det ikke er grunn til å endre gjeldende bestemmelser på området. Den pliktlesning som er hjemlet i skoleplanen, kan etter Departementets mening ikke settes i særstilling i forhold til annen militær virksomhet som kan/må utføres på søndager. Departementet var imidlertid enig i at fremgangsmåten som var benyttet i den påklagede sak var uheldig.

De øvrige 4 saker i denne gruppe gjelder alle sivilundervisningen og vanskelighetene med å få det antall timer som er bestemt.

Dette er forøvrig et spørsmål som ofte tas opp med Nemnda under befaringer, og spørsmålet ble også meget diskutert på de fleste tillitsmannskonferanser.

Nemnda har funnet grunn til å ta spørsmålet om gjennomføring av sivilundervisningen opp med Forsvarets Sivilopplæringsråd. Rådet har i en redegjørelse gitt uttrykk for sitt syn på problemet. Innledningsvis peker det på at de obligatoriske 150 timer for Hærens vedkommende gjennomføres utenom rekruttskolen. I Sjøforsvaret gjennomføres 90 timer i rekruttskolen og resten under den senere tjeneste. I Luftforsvaret gjennomgås 40 timer samfunnsundervisning i rekruttskolen, mens

heter for velferdstjenesten og delvis også for undervisningen. Organiseringen av tillitsmannsutvalg skaper også visse problemer. Dette er imidlertid forhold som delvis vil rette seg når infanteribataljonen flytter.

Andøya flystasjon.

Dette er en ny stasjon. Utbyggingen er imidlertid ikke fullført, og de manglene som foreløpig gjør seg gjeldende skaper problemer. Dette er imidlertid forhold som retter seg etter hvert som utbyggingen gjennomføres.

På grunn av beliggenheten er det visse vanskeligheter med gjennomføringen av permisjonstransportene til Harstad. Dette er imidlertid et spørsmål som avdelingen arbeider med og regner med å kunne løse. Mannskapene er stort sett fornøyd med tjenesten og forholdene forøvrig.

Bardufoss flystasjon.

Forlegningsforholdene er stort sett tilfredsstillende.

Ved brannen for noen år siden mistet stasjonen både sin mannskapsmesse, kantine og gymnastikksal. I dag brukes befalsmessene også av de menige mannskaper. Dette er ikke noen heldig løsning og blir en for hård belastning på messen. Det er imidlertid nå gitt begynnelsesbevilgning til mannskapsmesse.

Kantine og oppholdsrom er innredet i den gamle befalsmesse. Forholdene er blitt bra, særlig er oppholdsrommene hyggelige.

Gymnastikksal er ikke bygget og den savnes sterkt. Tjenesteforholdene ved en flystasjon gir ikke manskapene særlig fysisk trening i selve tjenesten, derfor er behovet for fysisk trening utenom tjenestetiden sikkert større enn ved f. eks. Hærens avdelinger. Klimaforholdene gjør det nødvendig med en gymnastikksal for å få gjennomført den fysiske trening året rundt.

Skjold garnison.

Forlegningsforholdene for de forskjellige avdelinger av Brigaden som er forlagt på Maukstadmoen og Storholmen er meget tilfredsstillende. Siden Nemndas forrige besøk er det bygget gymnastikksal med bad og svømmehall og mulighetene for fysisk trening er nå meget gode. Denne del av tjenesten legges det stor vekt på, og Brigaden har arbeidet meget for å skaffe midler til lys i en skiløype. Dette har det ikke lyktes å få til. Det idrettslige virksomhet er også hemmet av mangel på baner og idrettsmateriell. Banespørsmålet arbeider Brigaden med å løse i samarbeid med de sivile idrettslag. Når det gjelder idretts-

materiell er det et sterkt behov for økede bevilgninger i denne sektor.

Forholdene forøvrig synes stort sett å være tilfredsstillende ved garnisonen, og det var bare mindre lokale saker tillitsmennene tok opp under befaringen.

Kompaniforlegningen i Skibotn.

Forlegningsforholdene her var bra. Kompagniene er i tur og orden forlagt her en periode, og tjenesten synes stort sett å gå tilfredsstillende.

Heggelia garnison.

Forlegningsforholdene her er av ganske varierende standard. Rustadleiren byr vel manskapene de fineste forlegningsforhold Forsvaret har. Stabskompaniets tyskerbrakker er mindre bra, mens militærpolitiets brakker er noe av de dårligste vi har i Forsvaret i dag. En så varierende standard innen det samme området skaper i seg selv problemer, og militærpolitimannskapenes misnøye med sine forlegninger blir ikke mindre av å se hvordan manskapene i Rustadleiren har det. Skal militærpolitiet fortsatt være forlagt i de gamle brakkene må det gjennomgripende utbedringer til for å få forholdene noenlunde tilfredsstillende. Det samme kan, om ikke i den grad, sies om Stabskompaniets brakker.

Tjenesteforholdene forøvrig synes å være bra.

Narvik festning, Lødingen.

Ved denne avdeling er det bygget mye nytt siden Nemndas forrige besøk, og forlegningsforholdene er stort sett tilfredsstillende. Festningen mangler gymnastikksal og ekseriserhus og dette skaper problemer for tjenesten og fysisk trening i vinterhalvåret. Vakt og arreslokale mangler og dette vanskeliggjør soningen av refselsler.

Permisjonskjøringen til Lødingen er det vanskelig å få avvirket. Det er ingen ordinær bussrute og militære kjøretøyer er det ikke adgang til å bruke i den utstrekning det er nødvendig ved denne avdeling.

Flyvåpnets stasjon, Skar i Maridalen.

Forlegningsforholdene ved denne stasjon er tilfredsstillende. Verkstedene er bra med godt utstyr og gir personellet en utmerket arbeidsplass.

Det er et lite antall menige som gjør tjeneste her og de virket fornøyd med tjenesten. Transport til Oslo ved kveldspermisjoner er vanskelig. Det er god bussforbindelse, men billettprisene er høye, manskapenes dagpen-

ger tatt i betraktning. Transport med avdelingens kjøretøyer er det ikke lett å få til.

Luftforsvarets forsyningskommando, Kjeller.

Denne avdeling har bare noen få menige i tjeneste. Forholdene for disse mannskaper er

gode. Endel av de vernepliktige som er utdannede ingeniører tjenestegjør ved forskningsinstituttet. De nye bestemmelser om lønns- og tjenesteforhold for ingeniører kommer bare i liten utstrekning dette personell til gode, idet så få av dem får den befalsutdannelse som er en forutsetning for ordningen.

Oslo, den 2. mars 1961.

Arthur Ruud.

Bjarne Lyngstad.

Ketil Jamte Einrem.

Rolf Hansen.

Erland Asdahl.

Kåre Hansen.

Cato Kvaal.